

ARBETSMARKNADS- OCH JÄMSTÄLLDHETSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 18/2002 rd

Regeringens proposition om statsbudgeten för 2003

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 20 september 2002 en proposition om statsbudgeten för 2003 (RP 132/2002 rd) till finansutskottet för beredning. Med stöd av 38 § 3 mom. i riksdagens arbetsordning har arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottet beslutat lämna utlåtande om budgetförslaget till finansministeriet beträffande sitt eget kompetensområde.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- överdirektör Harri Skog och ekonomidirektör Jukka Lumenko, arbetsministeriet
- biträdande avdelningschef Karin Lindqvist-Virtanen, konsultativ tjänsteman Olli Hämä-läinen och konsultativ tjänsteman Leila Räsä-nen, social- och hälsovårdsministeriet
- byrådirektör Pauli Pohjola, Harjavalta arbets-kraftsbyrå

- byrådirektör Rebecka Svedlin, Helsingfors arbetskraftsbyrå
- byrådirektör Väinö Pussinen, Ilomants arbets-kraftsbyrå
- distriktschef Markku Marjamäki, Nylands ar-betarskyddsdistrikt
- sakkunnig Mirja Salonen, Finlands Kommun-förbund
- sekreterare Merja Koski, Helsingfors stad, sysselsättningskommissionen
- arbetsmiljösekreterare Raili Perimäki, Fin-lands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- arbetskraftspolitisk ombudsman Pekka Cast-rén, Industrins och Arbetsgivarnas Central-förbund TT
- arbetskraftspolitisk ombudsman Riitta Wörn, Servicearbetsgivarna rf
- planeringschef Pertti Rauhio, Företagarna i Finland
- företagare Markus Mustajärvi.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Insatser för att förbättra det försämrade sys-selsättningsläget

I budgetpropositionen räknar regeringen med att

arbetslösheten kommer att stiga en aning 2003. Extra svårt förefaller läget att bli vintern 2002—2003. Det är enligt utskottet viktigt att effektivt föregripa sysselsättningsläget under den kom-mande vintern genom att höja anslagen för ut-bildning, stöd till sysselsättning och investering-

ar i sysselsättningsfrämjande syfte både i tilläggsbudgeten och budgeten för nästa år.

Prognoserna kring ekonomin och sysselsättningen 2003 belastas av många osäkerheter kring utvecklingen i den internationella ekonomin. Också de mest positiva prognoserna räknar med en långsam återhämtning och effekterna på sysselsättningen förväntas komma först senare. Det är viktigt att utvecklingen inom ekonomin och sysselsättningen bevakas noga och att sysselsättningsfrämjande insatser snabbt kan sättas in, om riskerna inom den internationella ekonomin besannas och arbetslösheten ökar mer än beräknat.

Insatser för att förbättra sysselsättningen

I motiveringen till budgetpropositionen framhåller regeringen att det primära målet i strategin 2002—2003 för arbetsförvaltningen är att sysselsättningen skall stiga till närmare 70 %. På grund av konjunkturutvecklingen kommer målet sannolikt att kunna nås först kring 2005. För att höja sysselsättningen behövs det fleråriga program och förvaltningsövergripande samarbete både inom centralförvaltningen och på regional nivå.

Utskottet håller med regeringen om att det behövs långsiktigt och metodiskt arbete för att höja sysselsättningen. Därtill krävs det sektorsövergripande samarbete på riks-, regional- och lokal nivå. När befolkningen åldras och arbetskraften därför minskar blir det ännu viktigare att höja sysselsättningen för att trygga tillgången på arbetskraft.

Extra viktigt är det att så många arbetslösa som möjligt får återgå till arbetslivet. Det är en stor uppgift att ge långtidsarbetslösa arbete. I många fall krävs det individuella planer och fleråriga insatser. Därför måste arbetskraftsbyråerna få adekvata personella resurser och fleråriga åtgärdsprogram, speciellt när det gäller lämpliga former för så kallad stödsysselsättning.

I budgetpropositionen ingår ett förslag till en ny form av stödsysselsättning. En arbetslös arbetssökande skall kunna sysselsättas efter att ha fått arbetsmarknadsstöd i 200 dagar. Utskottet

ser detta som en välkommen reform för att de arbetslösa skall få hjälp redan innan de varit arbetslösa så länge att det är svårt att återgå till arbetslivet.

Livslångt lärande skall medverka till att förebygga långtidsarbetslöshet och tidigt utträde ur arbetslivet samt minska den strukturella arbetslösheten. Vid lågkonjunkturer bör enligt utskottet den förvärvsaktiva befolkningen få förbättra sin kompetens på kurser som ordnas tillsammans med företagen. På så sätt kan permitteringar och uppsägningar motverkas och bättre möjligheter till tillväxt skapas genom att personalen får ny kompetens. Extra viktigt är det att personer utan yrkesutbildning får högre utbildningsnivå för att bättre svara mot kompetenskraven inom arbetslivet. Då krävs det stora och nya satsningar på yrkesinriktad vuxenutbildning. Ett steg i denna riktning är att bygga ut långvarig utbildning som tar sikte på yrkesexamina och att ordna arbetskraftspolitisk vuxenutbildning också på högskolenivå.

Genomsnittspriset per elevdag inom arbetskraftsutbildningen måste bli flexiblere. För att utbildningen skall bli effektivare behövs det större satsningar på kvaliteten i utbildningen än på antalet deltagare. I förklaringen till moment 34.06.27 och 34.06.29 gör regeringen en bedömning av hur många studerandearbetsdagar som köps in med anslaget för orienterande arbetskraftsutbildning och arbetskraftsservice och för yrkesinriktad arbetskraftsutbildning. Utskottet menar att kalkylerna inte bör uppfattas vara så bindande att upphandlingen av rationell och arbetskraftsanpassad utbildning försvåras ute i regionerna. Enligt utskottet är det viktigt att det i anvisningarna och resultatreglerna för arbetskrafts- och näringscentralerna framhålls att de kalkylerade siffrorna för utbildning bara är vägledande och att kvaliteten på och effekterna av utbildningen är det viktiga.

Utbyggnad av den statliga stödsysselsättningen

Statens insatser för stödsysselsättning har fortlöpande minskat de senaste åren. Dessutom är stö-

det noga reglerat med hjälp av kvoter för varje arbetskrafts- och näringscentral. I budgeten för 1997 räknade staten med att sysselsätta 11 000 arbetslösa, medan omfattningen i budgetpropositionen för 2003 bara är 1 800 arbetslösa. De statliga ämbetsverken och inrättningarna är emellertid intresserade av en kraftfull utbyggnad av sysselsättningsstödet och möjligheterna att tillhandahålla vettiga arbetsuppgifter för arbetslösa med eller utan utbildning. Arbetskraftsbyråerna har lämpliga långtidsarbetslösa kandidater för sådana arbetsuppgifter.

I undersökningar av vilka effekter sysselsättningsinsatser har får statens stödinsatser dåliga betyg, eftersom åtgärderna sällan resulterar i permanent sysselsättning. Statens personalpolitik på senare år är en av de största orsakerna till detta. Vid många enheter har det nämligen varit mer eller mindre förbjudet att nyanställa. På grund av åldersstrukturen bland de statligt anställda kommer pensionsavgångarna att öka de närmaste åren. Därför behövs det också nyanställningar. Följaktligen bör personer sysselsattas med hjälp av sysselsättningsstöd ha bättre möjligheter att bli fastanställda inom staten.

Utskottet anser det viktigt att antalet stödsysselsatta lyfts upp till samma nivå som tidigare genom att kvoterna slopas.

På många orter i glesbygden är staten den enda arbetsgivaren som kan erbjuda lämpliga arbetstillfällen för långtidsarbetslösa. Därför är det med avseende på både de arbetslösa och hela samhället vettigt att staten erbjuder arbetslösa arbete. Då kan deras arbetsinsats utnyttjas samtidigt som de undgår att bli utslagna. Samtidigt finns det större chanser att de arbetslösa är motiverade att delta i utbildning efter sysselsättningsperioden och på så sätt förbättra sina förutsättningar för att komma ut på den öppna arbetsmarknaden.

Bättre regional sysselsättningspolitik

Sysselsättningsläget varierar mycket i olika delar av landet och skillnaderna är påtagliga också inom enskilda landskap. Enligt sysselsätt-

ningslagen skall stat, kommuner och företag i sina gemensamma åtgärder inom den ekonomiska politiken och sysselsättningspolitiken sörja för en regionalt balanserad sysselsättning och se till att arbetslösheten inte inom någon pendlingsregion väsentligt överskrider den genomsnittliga nivån i landet. I motiveringen till budgetpropositionen framhåller regeringen att regionala skillnader i arbetslösheten jämnas ut för att arbetslösheten på årsnivå inte i någon pendlingsregion skall vara högre än 80 % av den genomsnittliga nivån i hela landet. För att 80-procentsgränsen inte skall överskridas får anslaget sättas in när arbetslösheten går över en 60-procentsgräns.

Enligt vad utskottet har erfarit har arbetslösheten till exempel i Salla kommun utan avbrott gått över 80-procentsgränsen sedan 1996. Det är viktigt att regeringen utreder i vilka regioner arbetslösheten är högre än den gräns som anges i sysselsättningslagen och motiveringen till budgetmotionen, anser utskottet. Dessutom bör orsakerna till detta utredas och åtgärder sättas in med en gång för att få ner arbetslösheten till den lagfästa nivån.

Vidare vill utskottet understryka vikten av regionala insatser för att råda bot på arbetslösheten och anser att regionerna bör få betydligt större beslutanderätt när det gäller att sätta in åtgärder med hänsyn till deras egna möjligheter och behov. Det betyder bland annat att arbetskraftsförvaltningen måste se över sin resultatstyrning för att regionerna skall få större beslutanderätt. Dessutom bör användningen av sysselsättningsanslag bli flexiblere. Anslagen måste användas mer långsiktigt och mer systematiskt samtidigt som det är viktigt att anslagen inte förblir oanvända. Anslagsanvändningen kan bli smidigare om till exempel mindre överdragningar tillåts mot slutet av året. Ett lika stort belopp kan dras av på anslagen för påföljande år.

En ökad arbetskraftsefterfrågan spelar en stor roll för sysselsättningen i glesbygden. På denna punkt är statliga och kommunala sysselsättningsinsatser av största vikt. Efterfrågan kan också främjas med hjälp av investeringsunderstöd i sysselsättningsfrämjande syfte. Stöden är

avsedda att gå till viktiga utvecklingsprojekt i det regionala näringslivet.

Tack vare sysselsättningsstrategin och regional- och strukturfonderna är Europeiska unionen en betydande aktör i regional- och sysselsättningspolitiken. Det finns fortfarande stora skillnader i aktiviteten att anhålla om och utnyttja EU-stöd till förmån för det regionala näringslivet och i sysselsättningsfrämjande syfte. Det behövs snabbt bättre informationsutbyte mellan regionerna och bättre information om bästa praxis eftersom det sannolikt kommer att vara betydligt svårare att få EU-stöd för projekt i Finland efter 2006.

Samarbete med företag

Sysselsättningsstöden till företag har bevisligen gett arbetslösa något fler fasta jobb än sysselsättningsstöden till den offentliga sektorn. Samtidigt har det visat sig att stöden är konkurrensnedvridande och att de åsidosätter normal rekrytering. Från och med i år har kriterierna för det sammansatta stödet varit lindrigare. Därför har sammansatt stöd kunnat ges ut för tidsbundna anställningar. Dessutom har kravet på att arbetsgivaren skall stå för sysselsättningsfrämjande utbildning eller rehabilitering slopats.

Bland de sysselsättningsmetoder som vänder sig till företagen lönar det sig att satsa mer på läroavtalsutbildning och sysselsättningsutbildning i samråd med företagen, påpekar utskottet. Båda metoderna har gett goda resultat. Särskilt vikt bör läggas vid att tillgodose personalens behov av utbildning i små och medelstora företag. Företagen har mer sällan möjligheter att ordna utbildning på egen bekostnad.

Sysselsättningsstöden till företag bör enligt utskottet villkoras. Företagen måste åta sig att systematiskt främja den sysselsattes möjligheter att få arbete. Det kunde med fördel ordnas så att varje stödperiod kombineras med en individuell sysselsättningsplan som ger den sysselsatte möjligheter att få fast anställning i företaget efter läroavtalsutbildningen.

Översyn av verksamheten vid arbetskraftsbyråerna

För företagen är det allra viktigaste att arbetskraftsbyråerna är smidiga, snabba och effektiva i sin arbetsförmedling. Företagen och arbetsförmedlingarna bör intensifiera sitt samarbete och satsa resurser på att tillhandahålla högkvalitativa arbetsgivartjänster. Särskilda enheter för arbetsgivartjänster har inte i alla situationer varit den bästa tänkbara lösningen. För optimal service är det viktigt att de anställda på arbetsförmedlingen också känner till de arbetssökande. Det har gett goda resultat när personalen på arbetsförmedlingarna har sökt upp företagen dels för att utreda arbetskrafts- och utbildningsbehovet, dels för att söka lämpliga arbetstillfällen för arbetssökande. Detta är ett viktigt insatsområde.

Det behövs välutbildad och motiverad personal för att företag och arbetssökande skall kunna få högkvalitativ service. Ett viktigt insatsområde är enligt utskottet att få personalen vid arbetskraftsbyråerna att stanna kvar och vara motiverade för sitt arbete. De anställda bör få vara med och påverka sitt arbete och förbättra sin kompetens genom utbildning och kurser. Dessutom måste tidsbundna anställningar permanentas och lönenivån höjas i överensstämmelse med kraven i arbetet.

Effektivare arbetarskydd

En arbetsgrupp sammansatt av tre parter har i enlighet med den inkomstpolitiska överenskommelsen för 2001—2002 utrett arbetarskyddsdistriktens resurser och utvecklingsbehov. Arbetsgruppen blev klar med sitt enhälliga förslag i mars 2001. Den lade fram ett förslag till tio åtgärder för perioden 2003—2006. Åtgärderna kräver årligen ett tilläggsanslag på cirka 458 000 euro i statsbudgeten. Men i budgetpropositionen föreslår regeringen bara en bråkdel av det föreslagna beloppet för utveckling av verksamheten vid arbetarskyddsdistrikten.

Utskottet anser att den nya arbetarskydds- och företagshälsvårdslagstiftningen ger arbetarskyddsdistrikten betydande nya uppgifter bland annat när det gäller psykiskt arbetarskydd, insat-

ser för bättre arbetshälsa, ensamarbete, våldsrisk och övervakning av kvaliteten på och omfattningen av företagshälsovård. Övervakningen av efterlevnaden av arbetstidsreglerna och övervakningen av tidsbundna anställningar är också stora uppgifter för arbetarskyddsdistrikten. Dessutom finns det all orsak att effektivisera kampen mot svart arbetskraft och övervakningen av anställningsvillkoren för utländsk arbetskraft. Vi måste räkna med att allt mer arbetskraft strömmar in från utlandet. För att klara av dessa nya och ökade uppgifter måste arbetarskyddsdistrikten dels omfördela sina resurser och ordna med en omfattande fortbildning och omskolning av personalen, dels få ett ordentligt resurstillskott. Det är viktigt att arbetarskyddsdistrikten får ett anslagstillskott i statsbudgeten på det sätt som arbetsgruppen har föreslagit, anser utskottet.

Genusdimensionen och resurserna för jämställdhetsarbete

Finland har både i FN och EU åtagit sig att utvärdera lagstiftningen och annat beslutsfattande med hänsyn till vilka konsekvenser de har i ett könsperspektiv. Genusdimensionen är viktig för att beslutsfattarna skall ha klart för sig vilka konsekvenser deras beslut har för kvinnor och män och för flickor och pojkar. Därmed får beslutsfattarna bättre möjligheter att fatta medvetna beslut samtidigt som besluten får bättre effekt.

Social- och hälsovårdsministeriet har startat ett pilotprojekt för utvärdering av genuseffekterna av ministeriets egna propositioner. Den första utvärderingen kommer att gälla reformen av pensionslagstiftningen för den privata sektorn. Utskottet vill uttrycka sin tillfredsställelse över att propositionerna äntligen kommer att utvärde-

ras i ett könsperspektiv. Detta finns inskrivet i regeringsprogrammet.

Också budgetpropositionen bör få en mer uttalad genusdimension samtidigt som det är viktigt att ta fram metoder för att följa upp hur olika anslag fördelas och återverkar i ett könsperspektiv. Målet bör vara att förvaltningarna själva göra en bedömning av könseffekterna redan när de utarbetar sina budgetförslag. Riksdagen kunde sedan få bedömningarna för kännedom till exempel i en bilaga till statsbudgeten. Dessutom bör en bedömning av könseffekterna införlivas i revisionen av statsfinanserna när budgetutfallet följs upp. Det behövs också bättre statistik när könsdimensionen införlivas i lagstiftningsarbetet. Statistiken måste bättre ta hänsyn till effekter för kvinnor och män.

Social- och hälsovårdsministeriet omorganiserade jämställdhetsfrågorna 2001. Jämställdhetsfrågorna hör nu till jämställdhetsenheten, jämställdhetsombudsmannens byrå och delegationen för jämlikhetsärenden. Omorganiseringen förtydligar administrationen och samarbetet mellan olika aktörer. Däremot gjordes inga nyanställningar i samband med omorganiseringen, utan alla tre aktörerna har allt för små personella resurser i förhållande till sina uppgifter. Det behövs fler anställda för de krävande internationella uppdragen, den planerade reformen av jämställdhetslagen, utvärderingarna av könseffekterna och de allt fler klagomålen. Det bör avsättas större anslag för nyanställningar i jämställdhetsarbetet, anser utskottet.

Utlåtande

Arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottet anför som sitt utlåtande

att finansutskottet bör beakta det som sägs ovan.

ApUU 18/2002 rd — RP 132/2002 rd

Helsingfors den 17 oktober 2002

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Jouko Skinnari /sd
vordf. Raija Vahasalo /saml (delvis)
medl. Tuula Haatainen /sd (delvis)
Pertti Hemmilä /saml (delvis)
Leea Hiltunen /kd
Anne Holmlund /saml
Anne Huotari /vänst
Kyösti Karjula /cent
Esa Lahtela /sd

Pertti Mäki-Hakola /saml (delvis)
Petri Neittaanmäki /cent
Håkan Nordman /sv (delvis)
Lauri Oinonen /cent (delvis)
Pirkko Peltomo /sd (delvis)
Tero Rönni /sd
Jaana Ylä-Mononen /cent (delvis)
ers. Matti Kangas /vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Ritva Bäckström.